

סוגיה מס' 13: הצער שבשמחה עמ' 59-63

מה הקשר בין חתונה לבין חורבן בית המקדש?
מסתבר שיש. למרות השמחה הרבה שיש בחתונות, חז"ל הזכירו לנו את הפסוק מתהילים ("אם
אשכחך ירושלים") שמחייב את האדם לזכור את חורבן בית-המקדש, אפילו ביום השמח ביותר
חייו. מהו יום זה? יום החתונה.
כיצד אפשר להיות עצובים ביום החתונה?
נראה מה עשו חכמים כדי לגרום עצב ביום החתונה, מדוע עשו זאת? ומה המנהג שנכנס
לחתונה היהודית מאז ועד היום? ...

סיכום סוגיה 13 : הצער שבשמחה (שבירת הכוס) עמ' 59

הסוגיה שלפנינו מסיימת את העיסוק בטקס החתונה עצמו, ועוסקת באקט המסיים אותו -
שבירת הכוס.

תהילים פרק קל"ז

הנוסח המופיע בספר תהילים נאמר ע"י החתן בטרם שבירת הכוס –

ה אִם-אֶשְׁכַּחְךָ יְרוּשָׁלַם-- תִּשְׁכַּח יְמִינִי.

ו תִּדְבֹק-לְשׁוֹנִי, לְחִכִּי-- אִם-לֹא אֶזְכְּרֶיךָ:

אִם-לֹא אֶעֱלֶה, אֶת-יְרוּשָׁלַם-- עַל, רֹאשׁ שְׂמֹחֲתִי.

רש"י מפרש-אם לא אעלה את ירושלים - את זכרון אבל חורבנה אעלה להזכירו בראש כל שמחתי:

הסבר: הגולים בבל נשבעים שאם ישכחו את ירושלים תשכח יד ימינם (תשכח איך לעשות
פעולות, תשכח איך לנגן), ואם לא יזכירו את ירושלים בראש כל שמחה, תדבק לשונם לחכם
(ולא יוכלו לשיר עוד).

תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ל' עמוד ב' - ל"א עמוד א'

מסכת ברכות נמצאת בסדר זרעים העוסק בחקלאות (זוהי המסכת הראשונה בסדר, והמסכת
הראשונה במשנה בכלל).

"עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה" (תהילים פרק ב' פס' יא)

מאי (מה פרוש) 'וגילו ברעדה'?

אמר רב אדא בר מתנא אמר רבה: במקום גילה שם תהא רעדה"

הסבר: בפסוק בתהילים נאמר: 'וגילו ברעדה' – כלומר מילת שמחה והמילה רעדה = רעד,
פרכס, הצטמרר – יחד.

הגמרא שואלת מה פרוש שתי המילים המנוגדות האלה יחד?

והתשובה של רב אדא בר מתנא בשם רבה: איפה שיש שמחה שם תהיה גם רעדה כדי שאנשים לא יגיעו למצב של שמחה לא מרוסנת, חסרת שליטה. אין לשמוח שמחה רבה מדי מבלי שתהיה שם קצת עצבות.

בעניין זה מביאה הגמרא שני סיפורים:

1. "מר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה, חזנהו לרבנן דהוו קבדחי טובא,

מר בנו של רבינא עשה סעודת חתונה, לבנו, ראה אותם את החכמים שהיו מבודחים ביותר

איייתי כסא דמוקרא, בת ארבעה מאה זוזי, ותבר קמייהו, ואעציבו.

הביא כוס יקרה, ששווה 400 מאות זוז, ושבר לפנייהם, והתעצבו. הסבר: על מר שערך חתונה לבנו, בשלב מסוים הוא ראה שהחכמים היו במצב רוח יותר מדי טוב לכן הוא לקח כוס יקרה מאוד ושבר אותה לפנייהם כדי לרסן את שמחתם.

2. "רב אשי עבד הלולא לבריה, חזנהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא,

רב אשי עשה חתונה לבנו, ראה אותם את החכמים שהיו מבודחים ביותר

איייתי כסא דזוגיתא חיורתא ותבר קמייהו, ואעציבו"

הביא כוס של זכוכית לבנה, ושבר לפנייהם, ונתעצבו. הסבר: סיפור נוסף על רב אשי שעשה חתונה לבנו ושוב החכמים היו במצב רוח יותר מדי טוב לכן לקח כוס העשויה מזכוכית לבנה, שהיתה יקרה ביותר, שבר אותה לפנייהם כדי לרסן את שמחתם.

אם כן, המקור הראשון למנהג שבירת הכוס בחתונה מופיע בתלמוד הבבלי במסכת ברכות.

במאה ה-13 במחזור "כל בו" הוזכר לראשונה הנימוק של שבירת הכוס כזכר לחורבן.

שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תקס, סעיף ב' (עמ' 59 בחוברת

הכחולה, למטה)

רבי יוסף קארו, מאה 16, בחיבורו ההלכתי שולחן ערוך מתאר את המנהג להניח אפר מקלה על ראש החתן במקום בו הניחו את התפילים. הוא ממשיך ואומר שיש מקומות בהם נהגו לשבור כוס או להניח מפה שחורה על ראש החתן או כל מנהג אחר המסמל אבלות. כל זה כדי לזכור את ירושלים. מכאן הגיע המנהג לשבור כוס לאחר שבע הברכות כזכר לחורבן ירושלים.

אם כן, שבירת הכוס היא זכר לחורבן אבל לאחר שבירת הכוס אנשים נוהגים לשמוח ולצעוק. כלומר, מימד האבל שבשבירת הכוס נשכח ולא מתייחס לצער על חורבן ירושלים וחורבן בית

המקדש ולכן התעוררה השאלה האם אפשר לבטל את המנהג של שבירת הכוס? האם צריך

בעקבות כך לבטל את המנהג?

לפנינו שתי תשובות המביאות תשובות מנוגדות לכך:

1. משפטי עזיאל: "...ואף אני אענה חלק ואביע מר שיחי על מנהג זה שלפי צורתו העכשווי הוא מנהג טפל ומוטב היה לבטלו לגמרי מלשנות דמותו בצורה מכוערת שנפש היפה סולדת הימנו..."
2. הרב עובדיה יוסף: "...והפכו כוונת המנהג היפה הזה שנועד לשם עגמת נפש על חורבן בית קדשינו ותפארתינו, ולהעלות את ירושלים על ראש שמחתינו, למנהג תפל של שחוק וקלות ראש..."

גם בשו"ת משפטי עזיאל, השואל במה שעורר במנהג זה של שבירת הכוס בנישואין, שנהפך בעוה"ר (בעוונותינו הרבים) למין התהדרות של גבורה, שהחתן דורך בכוח על הכוס ומשברו לרסיסים, וכל הקרואים ממלאים פיהם שחוק ואומרים סימן טוב. והוא היפך כוונת התקנה. ומוטב היה לבטלו המנהג לגמרי, מלשנות דמותו בצורה מכוערת כזאת שנפש היפה סולדת הימנו.... (עד כאן מצטט הרב עובדיה יוסף את תשובת עזיאל).

"... והנה לבטל כליל מנהג שבירת הכוס בעת הנישואין, אינו נכון בעיני..."

- לסיכום – הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל והרב עובדיה יוסף דנים בשאלה האם לבטל את מנהג שבירת הכוס בחתונה, בגלל שבמקום העצב על החורבן כולם שמחים וצוהלים? הרב עוזיאל חושב שעדיף היה לבטל את מנהג שבירת הכוס לגמרי בגלל "שלפי צורתו העכשווי הוא מנהג טפל". לעומת זאת הרב עובדיה יוסף קובע שאין לבטל את המנהג אלא יש לעשות מאמצים שהציבור יבין את משמעותו.